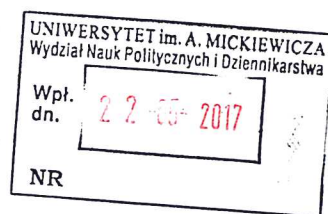

Prof. zw. dr hab. Andrzej Sakson
Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Opinia o dorobku naukowym dr Wojciecha Tomasza Modzelewskiego oraz jego rozprawy habilitacyjnej pt. *Paradyplomacja regionów. Studium województw Polski Wschodniej* (Olsztyn 2016) stanowiąca podstawę do nadania stopnia doktora habilitowanego

I. Charakterystyka dorobku naukowego

Dr Wojciech Tomasz Modzelewski studia z zakresu politologii ukończył w 1998 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie. Od tego roku został pracownikiem naukowym Instytutu Nauk Politycznych Wyższej Szkoły Pedagogicznej/Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (UWM) w Olsztynie. W 2005 r. uzyskuje stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Polityczne uwarunkowania współpracy na pograniczu polsko-rosyjskim”. Promotorem pracy był prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski. W 2006 r. nakładem wydawnictwa Instytutu Nauk Politycznych UWM w Olsztynie ukazała się, na podstawie pracy doktorskiej, monografia pt. „Polska - Obwód Kaliningradzki FR. Polityczne uwarunkowania współpracy transgranicznej”.

Poczynając od 2005 r. habilitant pracuje na stanowisku adiunkta w macierzystym instytucie (obecnie w Pracowni Międzynarodowych Stosunków Politycznych i Bezpieczeństwa Międzynarodowego).

Dorobek naukowy dr W.T. Modzelewskiego jest różnorodny. Liczy on ogółem 60 opracowań o charakterze naukowym, które ukazały się po uzyskaniu stopnia doktora. Na dorobek ten składają się opracowania zwarte, części prac zbiorowych, artykuły w czasopismach naukowych, redakcje i współredakcje prac zbiorowych, głównie w języku polskim.

Po obronie rozprawy doktorskiej habilitant opublikował dwie monografie: „Paradyplomacja regionów. Studium województw Polski Wschodniej” (Olsztyn 2016),

przedłożoną, jako rozprawę habilitacyjną oraz wspomnianą już rozprawę doktorską z 1995 r., która drukiem ukazała się w roku następnym. Habilitant jest także autorem niewielkiej objętościowo pracy (liczącej 80 stron) pt. „Systemy polityczne wybranych państw Europy”. Wydana nakładem Olsztyńskiej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w 2008 r. praca ma charakter skryptu dydaktycznego, stanowiąc „syntetyczne ujęcie problematyki systemów politycznych w wybranych sześciu państwach europejskich” (str. 5).

W skład dorobku wchodzi także współredakcja czterech książek, w których współredakcja habilitanta wynosi od 20 do 50 procent (z reguły są to opracowania redagowane przez 3-4 autorów). Habilitant jest także redaktorem dwóch prac: „Polska wobec sąsiadów. Współczesne stosunki polityczne” (Olsztyn 2009, ss. 205) oraz „Region Warmii i Mazur w europejskich procesach integracyjnych” (Olsztyn 2014, ss. 200).

W. T. Modzelewski jest także autorem 7 recenzowanych artykułów w czasopismach naukowych: „Przegląd Politologiczny”, „Sprawy Wschodnie”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Acta Politica”, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies”, „Europa Regionum”, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” oraz „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Cła i Logistyki”. W „Wykazie publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe” habilitant, jako oddzielną pozycję umieszcza dwustronicowy tekst, którego jest współautorem pt. „Kategoria pogranicza w politologii”(nr 31), który opublikowany jest w opolskim czasopiśmie „Pogranicze”. Habilitant opublikował 42 rozdziały w pracach zbiorowych. Aż w jednej czwartej tych opracowań (11) jest on jednym z 2-3 współautorów. W druku znajdują się trzy opracowania. W dziale „Raporty, ekspertyzy, opinie współautorskie” znajdują się trzy teksty, w których W. T. Modzelewski jest jednym z wielu (4-5) autorów. W wykazie tym nie podano liczby stron tych opracowań oraz ich adresata. Z niezrozumiałych względów habilitant nie podaje także nazw wydawnictw książkowych, w których opublikowane były rozdziały w pracach zbiorowych. Zdecydowana ich większość, około trzech czwartych, ukazała się nakładem macierzystego instytutu lub Wydawnictwa Adam Marszałek w Toruniu.

Słabszą stroną tego dorobku jest fakt niewielkiej liczby publikacji w recenzowanych czasopismach oraz bardzo skromna liczba publikacji zagranicznych. W całym dorobku habilitanta poza granicami Polski ukazały się jedynie trzy teksty w pracach zbiorowych opublikowanych we Lwowie (nr 5) w języku angielskim, Kaliningradzie (nr 32) w języku rosyjskim oraz w Winnicy (nr 48). To ostatnie opracowanie w języku angielskim liczy zaledwie cztery strony i jego kopia nie została uwzględniona w przesłanym dorobku. Pewną osobliwością jest publikacja tekstów w języku rosyjskim (nr 37) i angielskim (nr 38), które

ukazały się w pracach zbiorowych noszących polskie tytuły, zawierające większość opracowań w języku polskim oraz ukazały się w Polsce. Marginalna liczba publikacji zagranicznych jest tym dziwniejsza, iż autor zajmuje się problematyką międzynarodową, w tym współpracą Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią czy Litwą oraz UE. Większość publikacji w pracach zbiorowych ukazała się w wydawnictwie macierzystego wydziału, co w połączeniu z niewielką liczbą publikacji zagranicznych, powoduje, iż dorobek habilitanta jest znany stosunkowo wąskiej grupie badaczy.

Uwaga ta dotyczy także międzynarodowej aktywności habilitanta. Ogółem uczestniczył on w 27 konferencjach. W tej liczbie brał tylko udział w dwu zagranicznych popularnonaukowych konferencjach w 2016 r. (we Lwowie oraz w Winnicy). Większość konferencji, w których uczestniczył habilitant odbyła się w Olsztynie, a ich organizatorem był macierzysty instytut. Ograniczony jest także udział habilitanta w międzynarodowych zespołach badawczych.

Dr W.T. Modzelewski uczestniczył w realizacji dwóch zespołowych grantów badawczych finansowanych przez MNiSW oraz MSZ RP. Od wielu lat współpracuje z samorządem województwa warmińsko-mazurskiego. W macierzystym instytucie prowadzi zajęcia dydaktyczne oraz seminarium licencjackie. Jest członkiem PTNP.

Dorobek naukowy dr W.T. Modzelewskiego koncentruje się wokół szeroko rozumianej współpracy międzynarodowej i wewnętrznej regionów samorządowych. W opiniowanej twórczości wyróżnić można następujące, zasadnicze nurty badań:

1. Współpraca polskich regionów samorządowych (województw).
2. Obwód Kaliningradzki, w tym:
 - charakterystyka polsko-rosyjskiego pogranicza;
 - rola Obwodu Kaliningradzkiego w polityce Rosji oraz w relacjach polsko-rosyjskich;
 - problem swobodnej żeglugi przez Cieśninę Pilawską i po Zalewie Wiślanym/Kaliningradzkim;
 - formy, intensywność i uwarunkowania współpracy Polski z Obwodem Kaliningradzkim na poziomie lokalnym i regionalnym;
 - stan demokracji lokalnej na pograniczu polsko-rosyjskim.

Najpełniejsze odbicie tego nurtu badań uzewnętrzniło się w monografii z 2006 r. pt. „Polska - Obwód Kaliningradzki FR. Polityczne uwarunkowania współpracy transgranicznej” oraz cyklu artykułów i opracowań opublikowanych głównie w pracach

zbiorowych. Do tego dorobku trudno zaliczyć trzy prace dotyczące Obwodu Kaliningradzkiego, których współautorem jest habilitant: „Kalendarium kontaktów...” (nr 16), „Wykaz publikacji...” (nr 15) oraz „Obwód Kaliningradzki FR w polskich zasobach internetowych” (nr 14). Opracowania te nie mają charakteru oryginalnych prac naukowych i nie rozwiązują istotnego problemu badawczego. Podobna uwaga dotyczy rozlicznych haseł autorstwa habilitanta publikowanych w leksykonach (w tym biogramów). Niektóre z publikacji prezentują treści zbliżone (np. nr 15 i 46; 2,20 i 26; 6 i 51).

3. Analiza różnorodnych oddziaływań zagranicznych samorządów regionalnych Polski Wschodniej, tj. województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubelskiego, karpackiego i świętokrzyskiego. Ten nurt badawczy przedstawiony jest szerzej w opinii o rozprawie habilitacyjnej.

4. W kręgu zainteresowań badawczych habilitanta znajdują się także stosunki polsko-litewskie oraz systemy polityczne w wybranych państwach.

II. Uwagi o monografii habilitacyjnej

Habilitant jako osiągnięcie stanowiące podstawę o ubieganie się o stopień naukowy doktora habilitowanego wskazał monografię pt. „Paradyplomacja regionów. Studium województw Polski Wschodniej” liczącą 415 stron (Olsztyn 2016). Praca ta stanowi ukoronowanie wieloletnich badań autora nad współpracą zagraniczną województw Polski Wschodniej i Północnej (województwo warmińsko-mazurskie).

Podstawowym przedmiotem badań zaprezentowanych w monografii „jest analiza różnorodnych oddziaływań zagranicznych samorządów regionalnych Polski Wschodniej, tj. województw: warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, lubuskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego” (str. 9-10). Podstawową kategorią analityczną jest pojęcie „paradyplomacja”, rozumiana jako aktywność zagraniczna polskich regionów.

Głównym celem pracy jest „przedstawienie istoty paradyplomacji polskich regionów oraz jej praktyczne odniesienie do województw Polski Wschodniej”. Przyjęto założenie, że „paradyplomacja regionów jest jednym z wymiarów współczesnych stosunków międzynarodowych, co wynika z widocznego wzrostu znaczenia pozapaństwowych aktorów stosunków międzynarodowych” (str. 15). Autor sformułował hipotezę główną pracy, która zakłada, że „paradyplomacja regionów stanowi ważny przejaw ich samorządności oraz istotny element aktywności zagranicznej Polski” (str. 16). W pracy sformułowano także cztery hipotezy pomocnicze oraz wyszczególniono szereg pytań badawczych (str. 17). Do analizy

zebranego materiału empirycznego wykorzystano głównie metodę porównawczą. Praca ma charakter analityczno-empiryczny.

Układ pracy oraz jego ramy czasowe nie budzą zastrzeżeń. Praca składa się z pięciu rozdziałów. Na uwagę zasługuje obszerny wstęp, zawierający m.in. przegląd stanu badań. Rozdział pierwszy („Ustalenia teoretyczne”) i drugi („Koncepcja paradyplomacji regionów w perspektywie teoretycznej”) stanowi wraz ze wstępem ponad jedną trzecią pracy (str. 7-139). Charakteru ustaleń formalno-prawnych dotyczy rozdział trzeci („Podstawy prawne paradyplomacji polskich regionów”) liczący 32 strony. Ogółem wstęp oraz rozważania teoretyczno-prawne stanowią ogółem około połowę pracy o charakterze analityczno-empirycznym a nie teoretycznym.

Nie wpływa to jednak na ocenę merytoryczną całości pracy. Na szczególną uwagę zasługują rozważania teoretyczne na temat regionu, regionalizmu, współpracy transgranicznej oraz paradyplomacji regionów.

Na wysoką ocenę zasługują także kolejne dwa rozdziały analityczne, oparte na badaniach własnych: „Paradyplomacja regionów Polski Wschodniej” oraz „Regiony Polski Wschodniej a paradyplomacja samorządów – wymiar europejski i pozaeuropejski”. Autor przekonująco uzasadnia tezę o adekwatności pojęcia „paradyplomacja” w odniesieniu do polityki zagranicznej analizowanych regionów. Stanowi to oryginalny wkład autora do badań nad aktywnością zagraniczną polskich regionów. Dotyczy to zarówno współpracy transgranicznej z państwami sąsiednimi, tzn. z Obwodem Kaliningradzkim, Litwą, Białorusią, Ukrainą i Słowacją oraz innymi zagranicznymi regionami samorządowymi nie leżącymi w strefie przygranicznej. Rozważania te świadczą o umiejętności połączenia krytycznej analizy z syntezą złożonych zjawisk społecznych, politycznych i gospodarczych. Tym samym autor adekwatnie weryfikuje hipotezy i pytania badawcze.

Lektura pracy skłania do różnych uwag:

1. Zgodnie z rządową Strategią Rozwoju Polski Wschodniej autor poddaje analizie paradyplomację pięciu regionów samorządowych (województw). Głównym czynnikiem wyróżniającym jest administracyjne ich zaliczanie do Polski Wschodniej. Autor przyjmuje to kryterium za wiążące. Nie zwraca jednak należytej uwagi na istotne różnice występujące wśród tych pięciu województw, głównie ze względu na charakter pogranicza oraz zamieszkującą tam ludność.

Generalnie wśród czterech analizowanych przygranicznych województw wyróżnić można jedno województwo, posiadające status tzw. starego pogranicza. Jest to pogranicze

polsko-słowackie, gdzie przebieg granicy państwowej jest generalnie niezmienny od długiego czasu. Podobnie jest z ludnością tam zamieszkującą, która żyje tam od wieków.

Pozostałe cztery pogranicza analizowanych województw stanowią tzw. nowe pogranicza, ukształtowane po 1945 r. i po 1990 r. Wśród tych czterech pograniczy, pogranicze polsko-kaliningradzkie posiada swoją specyfikę, wynikającą z faktu, iż po obu stronach granicy nastąpiła po 1945 r. całkowita wymiana ludności. Zamieszkującą tam ludność nazywamy społecznościami postmigracyjnymi (por. A. Sakson, „Przemiany peryferyjnych społeczności postmigracyjnych na pograniczu polsko-rosyjskim”, w: „Demokracja lokalna a współpraca na pograniczu polsko-rosyjskim”, red. M. Chełminiak, W. Kotowicz, W.T. Modzelewski, A. Żukowski, Olsztyn 2012 r., s. 9-21). Ten typ pogranicza różni się od innych analizowanych pograniczy, gdzie nie nastąpiła wymiana ludności. Uwaga ta nie dotyczy Bieszczad, gdzie w 1947 r. wysiedlono ludność ukraińską i łemkowską w ramach Akcji „Wisła”.

Uwzględnienie tych różnicowań ukazać mogłoby specyfikę paradyplomacji w poszczególnych regionach.

2. W analizie paradyplomacji pięciu województw Polski Wschodniej autor często wpada w pułapkę „biurokratycznej nierzeczywistości”. Oznacza ona, iż autor za „dobrą monetę” przyjmuje biurokratyczno-administracyjne umowy, porozumienia lub też sprawozdania urzędników. Z własnych badań prowadzonych przez autora tej Opinii na pograniczu polsko-niemieckim i polsko-kaliningradzkim wynika, iż dochodziło tam do zderzenia wspomnianej „biurokratycznej nierzeczywistości”, kreowanej często na rzecz różnorodnych rozliczeń i sprawozdawczości z realiami. Zwykli mieszkańcy niewiele, albo nic nie słyszeli o paradyplomacji, bądź identyfikowali ją z wąską grupą beneficjentów, kojarzoną najczęściej z „turystyką urzędniczą”, a współpracę tę nazywali „fikcyjną” lub „papierową”.

3. W opiniowanej monografii autor nie zwraca uwagi na przypadki rozmijania się paradyplomacji regionów z ogólnymi interesami państwa. Jednym z takich przypadków, o których nie pisze autor, jest wzbudzająca rozliczne kontrowersje współpraca niemieckich organizacji ziomkowskich z organami samorządu terytorialnego w Polsce. Rzeczą dotyczy m. in. upamiętnień historycznych lub kongresów komunalno-politycznych organizowanych od 2004 r. przez Ziomkostwo Prus Wschodnich, m.in. w Olsztynie czy Elblągu (por. R. Formuszewicz, „Specyfika współpracy zagranicznej samorządu terytorialnego na Ziemiach Zachodnich i Północnych”, w: „Ziemie Odzyskane/Ziemie Zachodnie i Północne – 60 lat w granicach państwa polskiego”, red. A. Sakson, Poznań 2006, s. 291-297).

4. Autor w marginalny sposób analizuje wpływ polityki państwa na intensyfikację lub osłabienie przygranicznej współpracy. Znamiennym faktem potwierdzającym ten stan rzeczy jest jednostronne i uwarunkowane polityczne zawieszenie przez rząd w Warszawie w 2016 r. Małego Ruchu Granicznego z Obwodem Kaliningradzkim, czy też zamrożenie stosunków państwowych (z różnych względów) z Litwą i Białorusią.

* * *

Z uwagi na walory poznawcze ocenianej monografii, a także, różnorodny i wartościowy pod względem merytorycznym dorobek naukowy, udokumentowane umiejętności warsztatowe oraz aktywność badawczą wnoszę o dopuszczenie dr Wojciecha T. Modzelewskiego do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Poznań, dnia 17 maja 2017 r.

